

ВІДГУК

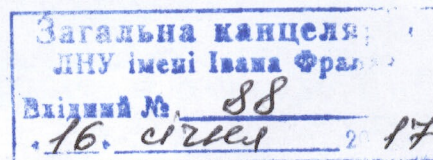
офіційного опонента доктора економічних наук, професора Маркіної Ірини Анатоліївни на дисертаційну роботу Горинь Ярини Орестівни «Управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти України», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дослідження

В умовах переходу України до ринкової економіки значний вплив має освітній ресурс країни. Конкурентоспроможність економіки країни визначає не лише ступінь розвитку економіки, але й інших аспектів добробуту суспільства, зокрема, освіти. На сьогодні ринок освітніх послуг у сфері вищої освіти також перебуває у перехідному періоді від радянського до сучасного, а саме – адаптується до конкурентних умов.

Проблематиці управління конкурентоспроможністю освітніх послуг присвячені праці багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених. На сучасному етапі свої наукові дослідження присвятили даному питанню такі вчені, як: В. Андрущенко, А. Балашов, С. Беляков, Т. Блер, Ю. Васін, Ю. Васильєв, Н. Виноградов, М. Горинь, С. Грімблат, О. Грішнова, О. Кратта, М. Крупка, І. Маркіна, І. Михасюк, Т. Оболенська, Ю. Петруня, І. Ревак, О. Стефанишин, А. Субетто, А. Федотов, В. Чекмарьова, Т. Юр'єва та ін.

Проте, ґрунтовних наукових досліджень, у яких було б обґрунтовано теоретичний зміст і роль управління конкурентоспроможністю освітніх послуг як певного економіко-управлінського феномену та його практичне застосування, проведено недостатньо. Це головним чином і обумовило вибір теми дисертаційного дослідження та визначило його актуальність.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Метою дисертаційної роботи є визначення теоретичного змісту поняття «конкурентоспроможність освітніх послуг» і його місця у системі понять науки управління, розробка практичних рекомендацій щодо організації забезпечення конкурентоспроможності освітніх послуг у сфері вищої освіти України.

Для реалізації вказаної мети у дисертаційній роботі досліджені існуючі теоретико-методологічні засади з питань управління конкурентоспроможністю освітніх послуг, здійснено економіко-управлінський аналіз забезпечення конкурентоспроможності освітніх послуг, з'ясовано можливості та напрями використання зарубіжного досвіду управління конкурентоспроможністю освітніх послуг для підвищення ефективності вищої освіти України.

Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури і додатків. Основний зміст роботи викладено на 158 сторінках комп'ютерного набору. Робота містить 51 рисунок, 8 таблиць та 45 сторінок додатків. Список використаної літератури налічує 215 позицій.

Структура роботи відзначається логічністю побудови та послідовністю викладення матеріалу. Наукове дослідження містить чіткі, обґрунтовані визначення понять із досліджуваної тематики, які є взаємоузгодженими й логічно пов'язаними між собою.

У першому розділі дисертаційної роботи **«Теоретико-методологічні засади управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти»** дисертант з'ясовує теоретичний зміст таких понять як «послуга», «освітня послуга», «методологія конкурентоспроможності», «управління конкурентоспроможністю освітніх послуг». Аналізуючи різноманітні погляди до трактування сутності цих понять як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, автор пропонує власне визначення конкурентоспроможності освітніх послуг. Запропоновано розглядати дану категорію з позиції конкурентних переваг, що включає у себе: наявність додаткових освітніх

послуг; можливість бути учасником студентського обміну у країні та закордоном, практична значущість, допомога з працевлаштування, належна матеріально-технічна база та інше. Запропоновано розглядати кожен конкурентну перевагу як на макро-, так і на мікрорівні. У підсумку, визначено, що конкурентоспроможність освітніх послуг – це здатність задовольняти потреби суб'єктів освітньої послуги, а також її адаптація до результатів науково-технічного прогресу та спроможність брати участь у конкурентній боротьбі на зовнішньому та внутрішньому ринку освітніх послуг у певний період часу.

Здійснено характеристику управління конкурентоспроможністю освітніх послуг за системним, функціональним, процесним та комплексним підходами.

Важливим з наукової точки зору є розкритий дисертантом зміст та визначені основні передумови забезпечення функціонування організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю освітніх послуг, що знайшло своє відображення у структурно-логічній схемі організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти України. Це дало змогу виважено та системно підійти до управління конкурентоспроможністю освітніх послуг в Україні.

Оскільки дані питання поки не знайшли належного обґрунтування в працях науковців, висвітлені дисертантом положення мають теоретичну і практичну значущість для застосування в сфері вищої освіти України.

У другому розділі наукового дослідження **«Економіко-управлінський аналіз забезпечення конкурентоспроможності освітніх послуг у сфері вищої освіти України»** здійснено аналіз системи управління сферою вищої освіти України, охарактеризовано її фінансове забезпечення, проведено регіональний аналіз розподілу пропозиції освітніх послуг у сфері вищої освіти України.

У дисертаційній роботі виділено основні групи суб'єктів сфери вищої освіти, до яких віднесено: споживачів, виробників, державу та контролюючі органи, а також досліджено вплив кожної з них на конкурентоспроможність освітніх послуг.

Значний теоретичний і практичний інтерес викликає аналіз розподілу пропозиції освітніх послуг в Україні протягом 2009-2015 н.р., що дало можливість дисертанту відзначити тенденцію зниження попиту на отримання освітніх послуг та стабільність трендових спеціальностей вибору абітурієнтів.

Має наукову цінність аналіз джерел фінансування вищої освіти та міжнародного досвіду з даної проблематики. На основі цього запропоновано здійснювати фінансування за результатами діяльності, що передбачає щорічне надходження бюджетних коштів до ВНЗ відповідно до показників його діяльності. Також рекомендовано оновити механізм бюджетування сфери вищої освіти через програмне бюджетування, що являє собою розподіл фінансових ресурсів за центрами відповідальності (деканати, кафедри, окремі науково-педагогічні працівники).

Запропоновано виокремити регіональний розподіл пропозиції освітніх послуг у сфері вищої освіти України, що дало можливість автору зробити висновок щодо репрезентативності закладів вищої освіти, а саме – зростання просторової диспропорції та значної концентрації ВНЗ в окремих областях.

У третьому розділі роботи **«Напрями підвищення ефективності управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти України»** обґрунтовано шляхи удосконалення управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти України.

Цікавим із практичної точки зору є твердження дисертанта щодо застосування економіко-математичних методів в умовах трансформаційних перетворень економіки як ефективного інструменту організації процесу управління конкурентоспроможністю освітніх послуг. Науково-практичну значущість має механізм застосування методу найменших квадратів, за допомогою якої дисертант підтвердила висунуту гіпотезу, що освітній потенціал країни впливає на конкурентоспроможність економіки та навпаки.

Також заслуговує на увагу застосований кластерний аналіз, на основі якого дисертант виділила 5 основних груп країн та виокремила місце України серед них. За результатами таких досліджень автор розглянула досвід визначеної

підгрупи країн Європи, що розвиваються, а саме Польщі та Угорщини. У результаті було виокремлено ряд причин, що гальмують вітчизняну конкурентоспроможність освітніх послуг.

Значення викладених дисертантом положень посилюється також тим, що запропоновані методики апробовано на різних рівнях управління освітньою діяльністю в Україні.

У дисертаційній роботі використано статистичні та аналітичні дані, фактичні матеріали з управлінської та виробничо-господарської діяльності освітніх установ, які в поєднанні із опрацьованими в процесі дослідження фундаментальними працями вітчизняних та зарубіжних учених, а також вмінням їх аналізувати, підтверджують достовірність та обґрунтованість сформованих наукових положень, висновків і рекомендацій.

Результати дослідження дисертант доповідала на 9-ти науково-практичних конференціях та наукових семінарах кафедри менеджменту Львівського національного університету імені Івана Франка.

Основні положення та результати, сформульовані у дисертації, опубліковано у 17-ти наукових працях.

Отже, зміст дисертаційної роботи засвідчує, що окреслена мета досягнута, поставлені завдання виконано, висновки достатньо аргументовано.

Наукова новизна отриманих результатів

Ознайомлення зі змістом дисертації, автореферату, надрукованих автором наукових праць дає можливість виділити конкретні результати, що мають наукову новизну.

Основні положення, що становлять наукову новизну наведені нижче. Зокрема, автором:

– теоретично обґрунтовано суть, структуру та особливості механізму управління конкурентоспроможністю освітніх послуг, визначено його місце та значення в ринковому механізмі функціонування національної економіки.

Зокрема, механізм управління конкурентоспроможності освітніх послуг у сфері вищої освіти розглядається як система елементів економічного, правового, інституційного та інформаційно-нормативного характеру задля захисту та реалізації прав суб'єктів ринку освітніх послуг у процесі створення, надання та споживання освітніх послуг;

– удосконалено понятійно-категоріальний апарат освітнього менеджменту та маркетингу, зокрема, уточнено поняття «освітня послуга», «конкурентоспроможність освітньої послуги», «управління конкурентоспроможністю освітньої послуги», що дало змогу поглибити економічну термінологію досліджуваної проблематики;

– обґрунтовано теоретико-методичні положення аналізу та оцінки ринку освітніх послуг через призму дослідження маркетингових інструментів, що дало змогу виявити та з'ясувати взаємозв'язки між державою, підприємствами та споживачами і вищими навчальними закладами безпосередньо;

– актуалізовано концептуальні основи проведення кластерного аналізу розвитку міжнародного ринку освітніх послуг на основі аналізу індексу глобальної конкурентоспроможності, що, на відміну від існуючих способів, дало змогу виділити п'ять кластерів з подальшим групуванням країн за рівнем економічного розвитку;

– набули подальшого розвитку методи комплексного системного вивчення та оцінки впливу вагомого чинника на конкурентоспроможність освітніх послуг – потреб в освітніх послугах, що дозволило кількісно оцінити дію потреби в освітніх послугах на попит таких послуг у сфері вищої освіти України;

– висвітлено методичні засади регіонального аналізу ринку освітніх послуг у сфері вищої освіти, що дало підставу дійти висновку щодо наявності в кожному регіоні хоча б одного потужного освітнього центру надання освітніх послуг;

– розглянуто науково-методичні положення щодо реформування сучасної системи фінансового забезпечення сфери вищої освіти в Україні, що дало змогу автору виділити чотири способи організації фінансування (за видатками, за

результатами діяльності, договірне і випуск облігацій), на основі чого зроблено висновок про оптимальність застосування даного підходу до фінансування за результатами діяльності ВНЗ;

– запропоновано практичний інструментарій застосування індексного аналізу, що дозволив виявити пряму залежність між конкурентоспроможністю освіти країни та конкурентоспроможністю економіки країни у довгостроковому періоді.

Ці здобутки автора мають науково-теоретичне та практичне значення і є підґрунтям для розроблення рекомендацій щодо управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти України.

Практичне значення роботи і використання результатів дослідження

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони є вихідною теоретико-методологічною базою для обґрунтування прийняття управлінських рішень щодо забезпечення конкурентоспроможності освітніх послуг у сфері вищої освіти та планування розвитку сфери вищої освіти України на міжнародному освітньому ринку.

Проблематика, досліджена у науковій роботі, пов'язана з тематикою наукових досліджень кафедри менеджменту економічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Окремі теоретичні положення та практичні рекомендації, що містяться в дисертаційній роботі, використовують у навчальному процесі Львівського національного університету імені Івана Франка під час викладання таких навчальних дисциплін: «Державне регулювання економіки», «Державне і регіональне управління», «Маркетинг», «Стратегічне управління» (довідка № 502-Н від 08.02.2016 р.).

Авторські розробки знайшли практичне застосування у проекті Концепції розвитку освіти на період 2015–2025 років (довідка № 928 від 28.10.2015 р.) та Стратегії розвитку Львова 2020: освіта (довідка № 01-256 від 04.11.2015 р.).

Окремі рекомендації щодо підвищення ефективності функціонування регіонального освітнього ринку, а саме – положення щодо підвищення конкурентоспроможності освітніх послуг та механізм управління конкурентоспроможністю освітніх послуг в Україні, котрі викладено у науковій роботі, використовують спеціалісти департаменту освіти і науки Львівської облдержадміністрації під час складання планової документації та розробки стратегічно орієнтованих планів та програм, спрямованих на забезпечення сталого розвитку регіонального ринку освітніх послуг у сфері вищої освіти України (довідка № 1-44-1480 від 12.10.2015 р.).

Оцінка повноти викладення наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях

Наукові праці Горинь Я.О. за темою дисертації кількісно і якісно відповідають вимогам та відображають зміст роботи. Основні положення та результати, сформульовані у дисертації, опубліковано у 17-ти наукових працях загальним обсягом 3,1 друк. арк., зокрема, 7 статей загальним обсягом 2 друк. арк., з яких 5 – в українських наукових фахових виданнях і 2 – в іноземному, а також 11 тез доповідей загальним обсягом 1,1 друкованих аркушів.

Особистий внесок Горинь Я.О. полягає в тому, що всі теоретичні та практичні результати дослідження отримані самостійно. З наукових публікацій, які видані в співавторстві, у дисертації використано тільки ті ідеї, положення і розрахунки, які є результатом особистого дослідження і становлять індивідуальний внесок автора.

Зміст автореферату є ідентичним основним положенням дисертаційної роботи. Текст автореферату не містить положень, які не знайшли відображення в дисертації.

Відповідність дисертації паспорту спеціальності

Головні результати дисертаційної роботи Горинь Ярини Орестівни на тему «Управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти України» відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Стиль і мова викладення результатів дослідження

Дисертаційна робота характеризується науковим стилем викладення. Розділи та підрозділи дослідження подано у логічному зв'язку і послідовності. Одержані результати достатньо обґрунтовано та аргументовано.

Дискусійні положення та недоліки дисертації

У цілому запропоновані автором розробки щодо управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти України варто оцінити позитивно. Проте, робота містить певні дискусійні положення та зауваження, зокрема:

1. Характеризуючи погляди вчених щодо теоретичного змісту поняття «освітні послуги», автор наводить різноманітні їх трактування. У цьому контексті варто було б здійснити порівняльну характеристику таких визначень та наголосити на власній позиції щодо цих трактувань.

2. У дисертаційному дослідженні варто було б більше уваги приділити структурно-логічній схемі організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти України та здійснити більш детальну характеристику його елементів.

3. У другому розділі «Економіко-управлінський аналіз забезпечення конкурентоспроможності освітніх послуг у сфері вищої освіти України», а саме у параграфах 2.1 та 2.3 дещо дублюються аналізи розподілу вітчизняних вищих

навчальних закладів з регіональним аналізом ВНЗ. Оскільки таке дослідження певною мірою відображає статистичний характер, вважаю, що у параграфах 2.1 та 2.3 більше уваги слід було б приділити власним висновкам щодо розподілу вищих навчальних закладів України між областями у період 2009–2015 рр.

4. У параграфах 2.3 та 3.2 наукового дослідження надто багато уваги приділено громіздким перелікам вищих навчальних закладів та країн у ході проведення кластерного аналізу. Вважаю, що такого роду інформацію краще було б подавати для ознайомлення у додатках.

5. На нашу думку, робота значно виграла б, якби дисертантом більш повно було проаналізовано системи вищої освіти деяких держав Європи, зокрема Польщі та Угорщини, а також проаналізовано розподіл фінансування у цих країнах.

6. У параграфі 3.2 дисертаційної роботи наведено ряд причин сповільнення процесу управління конкурентоспроможністю вітчизняних освітніх послуг. Частина із названих пунктів варто було би виокремити як заходи вдосконалення управління конкурентоспроможністю вітчизняних освітніх послуг.

Проте, вказані недоліки і зауваження не зменшують значущості дисертаційного дослідження Горинь Ярини Орестівни для теорії та практики управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти України.

Загальна оцінка роботи та її відповідність нормативним вимогам

Кандидатська дисертація Горинь Ярини Орестівни виконана на актуальну тему, є самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням. Автор отримала нові науково-обґрунтовані результати, які опубліковані в наукових статтях, вирішують актуальні завдання теоретичного і практичного характеру і можуть бути використані у практичній діяльності установ у сфері вищої освіти задля підвищення конкурентоспроможності освітніх послуг.

Зміст і оформлення дисертації відповідають вимогам щодо написання кандидатських дисертацій, опубліковані праці та автореферат відображають основні положення дисертаційного дослідження.

Виходячи із вищесказаного, вважаю, що дисертація Горинь Ярини Орестівни відповідає вимогам, визначеним у пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 656), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри менеджменту
Полтавської державної аграрної академії,
доктор економічних наук, професор

I.A. Маркіна

Відгук надійшов
до спеціалізованої вченої ради
16.01.2017р
Маєшвен